

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Факультет філології

Кафедра української літератури

**Методичні рекомендації до написання курсової
роботи з методики викладання української літератури**

Освітня програма Українська мова і література
перший (бакалаврський)

Спеціальність 014 Середня освіта
014.01 Українська мова і література

Галузь знань **01 Освіта/Педагогіка**

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від “27” серпня 2019 р.

м. Івано-Франківськ - 2019

Курсова робота як кваліфікаційне дослідження

Методика викладання української літератури у вищому навчальному закладі є однією з найважливіших дисциплін навчального процесу. Вимоги до студентських наукових курсових робіт з методики викладання української літератури досить високі насамперед тому, що кредитно-модульна система навчання передбачає оптимізацію освітнього процесу, посилення уваги до самостійної роботи бакалаврів, їх самовизначення, саморозвитку, самовдосконалення, дозволяє індивідуалізувати та диференціювати знання, забезпечити якість освітньої підготовки майбутніх педагогів (у нашому випадку – вчителів української мови і літератури) відповідно до міжнародних стандартів. Закономірно, що підготовка студента-магістра на IV курсі навчання включає написання і захист ним курсової роботи з методики, оскільки бакалаврська освітньо-професійна програма об'єднує рівноцінні за смислово-змістовим наповненням і однакові за обсягом складові – освітню й науково-дослідницьку.

Курсова робота з методики викладання української літератури на IV курсі навчання бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта – це стандартного обсягу (30 – 40 сторінок, надрукованих кеглем 14 з інтервалом рядків 1,5 у форматі А-4) студентська самостійна науково-дослідницька робота, яка виконує свою кваліфікаційну функцію, тобто написана студентом-бакалавром із метою публічного захисту. Провідне завдання автора курсової роботи – студента випускного курсу бакалаврату– продемонструвати високий рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести наукові пошуки, отримувати відповідні результати й вирішувати конкретні наукові завдання.

Курсова робота з методики викладання української літератури опирається на сучасні літературознавчі методології (насамперед герменевтику й компаративістику), але водночас і на методичні розробки, стан власне методичного опрацювання художнього тексту, його

затребуваність у школі, улягання чинній шкільній програмі з української літератури в середніх чи старших класах і, закономірно, сприяє поглибленому самостійному вивченню студентом-бакалавром певної проблеми, виявляє його творчий потенціал та особисті наукові уподобання й зацікавлення, виробляє уміння працювати з основною і додатковою науково-методичною літературою, формує і вдосконалює дослідницькі навички, дозволяє продуктивно закріпити та практично використати знання із певного кола суміжних наук (української літератури, педагогіки, психології, культурології, історії, мови).

Успішне й скрупульозне написання курсової роботи з методики викладання української літератури студентами-бакалаврами на ділі виявляється складним і відповідальним видом навчального заняття. Курсова робота вимагає ґрунтовних знань з предмета української літератури методики викладання української літератури в школі, педагогіки, психології, філософії і т.п., умінь критично оцінити використані джерела, вивчати й узагальнювати досвід роботи вчителів-практиків, удосконалювати власну навчально-виховну педагогічну практику та повноцінно здійснювати самостійні наукові дослідження.

Написання і захист курсової роботи з методики викладання української літератури студентом-бакалавром апріорі передбачає досягнення одночасно як навчальної, так і дослідницької мети. Автор такого студентського дослідження, з одного боку, зобов'язаний продемонструвати певний об'єм успішного засвоєння навчального матеріалу, креативно власне ознайомлення з літературою з певної проблеми, а також виявити вміння аналізувати художні тексти літературознавчо, методично і методологічно (відповідно до змістовно-сміслового наповнення художніх текстів, насамперед у руслі герменевтики й компаративістики), узагальнювати самостійно опрацьоване і робити обґрунтовані умовиводи та загальні висновки. Іншими словами, самостійна науково-дослідна робота студентів-бакалаврів як авторів курсових досліджень з методики викладання української літератури

покликана поглибити їхні знання з лекційного курсу методики викладання цього ж навчального предмета, сформувані на основі отриманих теоретичних знань такі основні практичні уміння й навички:

1. Методологічні: здійснювати порівняльний аналіз дидактичних систем, їхніх методологічних засад, знати й належно розуміти зміст новітніх педагогічних технологій; критично оцінювати, зіставляти, порівнювати й переосмислювати традиційні підходи, методи, засоби навчання; продуктивно застосовувати набуті знання на лекційних, уміння і навички – на практичних і лабораторних заняттях з методики викладання української літератури у вищій школі.

2. Конструктивно-планувальні: створювати власні новаторські методичні розробки; творчо конструювати оптимальну систему занять; складати плани-конспекти конкретних занять та блоки практичних занять за темою з урахуванням різних умов навчання і рівня підготовки учнів тих контрольних й експериментальних класів, на основі яких фрагментарно має бути проведений студентом-бакалавром експеримент (переважно це відбувається під час проходження студентами-бакалаврами виробничої навчально-виховної практики у 8 семестрі на IV курсі); визначати цілі та завдання з урахуванням рівнів навчання; обирати ефективні прийоми досягнення поставлених цілей з урахуванням вікових особливостей пілопічних на певному етапі навчання; визначати типи завдань і послідовність їх практичного виконання, а також з урахуванням труднощів засвоєння навчального матеріалу та рівня підготовленості; використовувати реальні та проектувати навчальні проблемні ситуації, а також відповідний їм інтерактивний матеріал для сприймання і оптимально ефективного засвоєння художніх текстів, що вивчаються згідно чинної програми з української літератури; проектувати та створювати необхідні методичні міні-посібники для проведення лекційних і практичних занять; за необхідності – складати сценарій позакласного заходу.

3. Організаційні: організовувати виконання накресленого плану;

забезпечувати активну діяльність студентів під час практичних занять з української літератури; вносити методично виправдані корективи в плани занять з урахуванням умов навчання та особливостей художніх творів; навчати учнів найбільш раціональних прийомів самостійної роботи; раціонально поєднувати колективні й індивідуальні форми роботи, а також роботи у «малих» групах із урахуванням особливостей кожної з них, особливостей та етапу навчання; активно застосовувати різноманітні прийоми активізації; методично ефективно використовувати традиційні посібники, аудіативні, аудіовізуальні та візуальні технічні засоби навчання; наочність; при необхідності – організовувати з школярами позакласні заходи з української літератури відповідно до складеного плану та сценарію.

4. Діагностичні: належно володіти навичками викладача-дослідника, прогнозіста, а саме: вивчати інтереси, здібності учнів; в доступних межах проводити діагностику колективу; здійснювати самоаналіз, самооцінку ефективності власних занять (у тому числі – й уроків) та позакласних заходів; уміти об'єктивно оцінювати знання, навички, рівень навченості кожної учнівської особистості в колективі.

5. Розвивально-виховні: реалізовувати загальноосвітній, розвивальний і виховний потенціал мовленнєвого матеріалу кроку української літератури (практичного заняття або серії занять у коледжі, ліцеї); формувати та розвивати інтелектуальну й емоційну сферу особистості підопічних (школярів середніх класів, старшокласників), їхні пізнавальні інтереси; вирішувати засобами мови та літератури найвагоміші завдання морального, культурного, естетичного, гуманістичного виховання.

6. Дослідницькі: для діагностики вивчати рівень ставлення учнів до навчального шкільного предмета української літератури, виявляти рівень сформованості їхніх літературознавчих навичок і вмінь; проводити з урахуванням рівня навчання та специфіки, за якою навчаються старшокласників (профільний рівень чи рівень стандарту), методичний аналіз літературного матеріалу згідно чинної шкільної програми з української

літератури з метою прогнозування можливих труднощів його засвоєння та добору оптимальних шляхів попередження помилок; проводити спостереження та комплексний аналіз відвіданих уроків учителів-словесників із багаторічним досвідом роботи, переймати й надалі застосовувати передові інтерактивні й ігрові технології з обов'язковим теоретичним обґрунтуванням різних видів навчальної діяльності; спостерігати, аналізувати й узагальнювати досвід учителів-методистів. Які друкують розробки власних уроків у фахових журеалах, запозичувати їхні найбільш ефективні прийоми та форми роботи в практику власної методично-навчальної діяльності; вивчати найсучаснішу методичну літературу, теоретично осмислювати навчальний процес у формі виступів на учительських семінарах, удосконалювати практичну сферу творчої роботи, успішно використовуючи нові форми та прийоми навчання.

В основному тематика відповідних курсових робіт із методик викладання української літератури охоплює теорію і практику загальної педагогіки та вікової психології. Зміст курсової роботи з методики викладання української літератури залежить від конкретного об'єкта дослідження, власне, саме від того, яка складова частина шкільної літературної освіти стає предметом вивчення. Загальною умовою успішного виконання курсової роботи на обрану й узгоджену з науковим керівником тему є глибоке й усвідомлене розуміння автором (авторкою) такої студентської роботи власне сутності досліджуваного питання. З цієї причини варто починати роботу із засвоєння програмового матеріалу з обраної теми, простудіювати чинну програму й чинні підручники з грифами МОН України, які засвідчують їхній рівень і однозначно підкреслюють, що саме ці навчально-методичні книги стали переможцями в конкурсі підручників. Це забезпечить якісне змістовно-сміслове укладання студентом плану курсової роботи.

Апріорі до студентської курсової роботи з методики української літератури ставляться такі основні вимоги: актуальність тематики,

відповідність її змісту сучасному стану та перспективі розвитку шкільної освіти; науковий виклад проблеми, блоку завдань та прозорість цілепокладань; опис запропонованої в роботі методичної системи; узагальнення отриманих результатів, обґрунтування умовиводів та висновків, перелік практичних рекомендацій.

Для написання курсової роботи з методики викладання української літератури у загальноосвітній школі необхідно чітко уявляти її суть і заздалегідь виробити концепцію такої студентської наукової роботи.

Структура курсової роботи з методики викладання української літератури в школі

- титульна сторінка;
- зміст (план);
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- вступ;
- розділи і лаконічні підрозділи основної частини;
- лаконічні висновки до кожного розділу й окремий вагомий основний висновок до всієї роботи;
- список використаної літератури в алфавітному порядку;
- додатки (за необхідності).

Особливої уваги заслуговує визначення теоретичного підходу до розв'язання проблеми та розробка методики її дослідження. Уже в першому розділі своєї наукової роботи студент зобов'язаний зробити огляд методичних напрацювань з основного питання курсової, здійснити дискурс у появу методичної проблеми та явні шляхи її вирішення. Усі складові курсової роботи мусять бути взаємопов'язаними між собою та повноцінно й цілісно розкривати зв'язок методики як педагогічної науки з практикою вивчення української літератури у школі.

Раціонально організувати роботу, правильно розподілити свій час, спланувати його, глибоко і своєчасно розробити до найменших нюансів обрану тему допоможе належно продуманий *алгоритм написання курсової*

роботи, який дисциплінує автора-виконавця (студента-бакалавра), чітко окреслює часові терміни, відведені на: 1) вибір теми, 2) аналіз літератури з теми дослідження, 3) написання, 4) редагування й оформлення; 5) прилюдний (публічний) захист цього студентського кваліфікаційного дослідження.

Виконання курсової роботи здійснюється відповідно до графіка, затвердженого кафедрою української літератури та деканатом Факультету філології. Кожен студент-бакалавр персонально від свого наукового керівника отримує конкретні завдання, що стосуються власне його курсової роботи.

Процес практичної роботи студента над методичним дослідженням (курсуюю роботою) в основному має три етапи:

1) *підготовчий етап* (вибір теми, з'ясування об'єкта та предмета дослідження, визначення мети і завдань дослідження, пошук і вивчення літератури з досліджуваної проблеми, складання плану роботи, вивчення досвіду роботи);

2) *етап роботи над самим змістом курсової* (написання вступу й основного тексту, формулювання завдань, проблем, висновків і рекомендацій, оформлення списку використаних джерел тощо);

3) *заключний етап* (корекція, редагування, удосконалення вступу та висновків до курсової роботи, належне оформлення списку літератури, доопрацювання з урахуванням зауважень наукового керівника, оформлення титульної сторінки, рецензування роботи, підготовка до захисту, прилюдний захист курсової роботи з методики викладання української літератури в школі). Таке наукове дослідження вимагає від автора-студентка наполегливості, активної задіяності в творчу працю протягом навчального семестру, року.

Підготовчий етап до написання курсової роботи з методики

викладання української літератури в межах шкільної програми

Цей етап розпочинається з вибору студентом-магістрантом теми

дослідження, узгодження формулювання теми зі своїм науковим керівником, належного осмислення теми та її обґрунтування.

Вибір теми дослідження

Із переліку тем, запропонованих кафедрою чи особисто науковим керівником, студент-бакалавр обирає саме ту, яка найповніше відповідає його навчально-практичним інтересам і креативно-інтелектуальним здібностям. Зазвичай перевага надається темі, під час розробки якої автор такої студентської роботи здатний виявити максимум власного творчого підходу й ініціативи.

Після вибору теми слід з'ясувати її актуальність, наявність спеціальної літератури, методичних матеріалів у фаховій педагогічній літературі для аналізу. Обрана студентом тема має бути зареєстрована у викладача, який курує курсову роботу як науковий керівник.

Науково-дослідна робота кожного студента-бакалавра завжди виконується під безпосереднім керівництвом конкретного викладача. На вступній консультації студент одержує загальні настанови стосовно власної роботи з уже обраною ним темою: визначений обсяг матеріалу, який стане предметом дослідження, з'ясовується актуальність обраної проблеми, визначається мета, формулюються поетапні завдання наукового пошуку, окреслюється попередній план і аргументується наявність спеціальної літератури.

Визначення об'єкта, предмета та мети дослідження

На етапі з'ясування об'єкта, предмета та мети дослідження студентам-бакалаврам слід обов'язково брати до уваги те, що між цими важливими складовими роботи як парадигмою дослідження і власне самою темою курсової роботи з викладання української літератури в школі завжди мусять спостерігатися системні логічні зв'язки.

Об'єктом дослідження виявляється сукупність співвідношень різних аспектів теорії і практики методики викладання української літератури у школі; це слугує джерелом найнеобхіднішої для дослідника інформації.

Предмет дослідження – це насамперед ті суттєві наскрізні зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в процесі написання курсової роботи; вони є головними, визначальними для конкретного дослідження. Предмет дослідження завжди виявляється значно вужчим, ніж об'єкт.

Визначаючи **об'єкт дослідження**, студент-бакалавр мусить знайти для себе самого конкретну відповідь на ключове запитання: **що саме розглядається в роботі?** Водночас **предмет дослідження** визначає аспект розгляду, конкретизує уявлення про зміст розгляду **об'єкта дослідження**, власне, про те, які нові відношення, властивості, аспекти і функції **об'єкта** повноцінно розкриваються. Іншими словами, **об'єктом** виступає саме те, що досліджується, а **предметом** – якраз те, що в цьому **об'єкті** вимагає наукового пояснення.

Об'єктом дослідження з методики викладання української літератури в школі можуть бути: процес формування в учнів понять про навчально-виховний процес, у якому функціонують ті факти, що є предметом дослідження, літературознавчі підходи до явищ і процесу українського красного письменства.

Предметом дослідження в курсовій роботі з методики викладання української літератури у школі можуть стати: методика опрацювання певних літературних явищ, методика аналізу художніх текстів, найвагоміших літературних напрямків, наприклад, Модернізму, Постмодернізму чи Мегамодернізму, методика літературного процесу певного часового проміжку чи місця (наприклад, методика вивчення літератури української діаспори 30 – 50-х рр. ХХ ст., методика вивчення української літератури рідного краю певного часового проміжку)

Мета дослідження завжди тісно пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також з кінцевим результатом дослідження і шляхами його досягнення. Кінцевий результат дослідження апріорі передбачає розв'язання студентами-бакалаврами проблеми, яка відображає суперечність між

типовим станом об'єкта дослідження в реальній практиці та сучасними вимогами до його більш ефективного функціонування. Кінцевий результат курсового дослідження реально відображає очікуваний від виконання позитивний ефект, який переважно формулюється двоступенево: а) у вигляді суспільної корисності, тобто якості знань підопічних, які брали участь у експерименті (учнів); б) у вигляді наукового досягнення самого студента – автора курсової роботи з методики викладання української літератури в школі.

Мета дослідження стає визначенням авторської стратегії в одержанні нових знань про *об'єкт* і *предмет* дослідження. Мета дослідження може бути безпосередньо пов'язана

- з обґрунтуванням нової ефективної системи засобів, спрямованих на розв'язання певного наукового завдання;
- з обґрунтуванням певного методичного підходу та перевіркою його ефективності на практиці;
- з обґрунтуванням можливості виявлення нових ознак як загального, так і часткового плану реалізації літературних досягнень у внутрішній організації серії конкретних фактів, які аналізуються;
- із креативною розробкою комплексу певних передумов, вияснення ключових компетентностей, необхідних для розв'язання наукових завдань.

Визначення завдань дослідження

Завдання студентського дослідження, конкретизуючи загальну його мету, впливають на етапи наукового пошуку у досягненні мети, оскільки на цьому етапі формулюються завдання, пов'язані із виявленням найсуттєвіших ознак і внутрішньої структури об'єкта дослідження. Виділяються завдання, зорієнтовані на:

- вирішення певних теоретичних питань, загальної програми дослідження (виявлення сутності окремих категорій, понять, явищ, процесів; визначення параметрів і рівнів функціонування, критеріїв ефективності, принципів інтерпретації тощо);

- характеристику новаторського розв'язання певної наукової проблеми;
- осмислення, обґрунтування і встановлення чіткої істоти конкретних засобів, необхідних для розв'язання наукової проблеми та організації їх експериментальної перевірки;
- виважена скрупульозна розробка певних рекомендацій щодо практичного використання результатів дослідження.

Цілісний комплекс завдань – це активно діючий алгоритм конкретної програми дослідження, зумовлений логікою етапів наукового пошуку.

Вибір методів дослідження

Методи дослідження в педагогіці – це засоби, прийоми, процедури й операції емпіричного та теоретичного пізнання і водночас вивчення явищ педагогічної дійсності. У найбільш загальному розумінні метод – це чітко окреслений шлях успішного досягнення поставленої мети та завдань дослідження. Метод – це завжди сукупність прийомів і засобів. Метод відповідає на запитання: *як саме оптимально й креативно пізнавати?*

Виходячи з того, що будь-яке наукове дослідження відбувається на двох рівнях: *емпіричному* (коли відбувається процес нагромадження фактів) і *теоретичному* (коли здійснюється узагальнення знань), відповідно до цих рівнів загальні методи пізнання умовно діляться на три групи:

Типові методи емпіричного дослідження: власне, спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент.

Типові методи теоретичного дослідження: власне, ідеалізація (мислительний акт, пов'язаний з утворенням понять про об'єкти), формалізація (пізнання об'єктів шляхом відображення їхньої структури у знаковій формі за допомогою штучної мови), логічні й історичні (дозволяють відтворити досліджуваний об'єкт у всій його об'єктивній конкретності, уявити та зрозуміти його в розвитку) методи.

Типові методи, які можуть бути застосовані на емпіричному та теоретичному рівнях: абстрагування, аналіз, синтез, індукція, дедукція,

моделювання.

Для розв'язання поставлених завдань курсової роботи з методики викладання української літератури у школі в основному використовується типовий комплекс таких **методів дослідження**:

- **емпіричні**: бесіди зі шкільним и педагогами-словесниками й учнями; тестування вчителів та учнів із метою діагностування рівня сформованості певних умінь і навичок; педагогічні спостереження й аналіз занять української літератури; аналіз творчих робіт, усних і письмових відповідей школярів; моделювання уроків з метою посилення їх окремо взятого аспекту дослідження; педагогічний експеримент (**констатувальний** (**контрольний** (що проводиться на самому початку експерименту, **формувальний** (остаточний зріз, який якраз і допомагає виявити досягнення й набутки));
- **теоретичні**: вивчення та аналіз літературознавчої, психолого-педагогічної й навчально-методичної літератури з проблеми дослідження; ретроспективний та прогностичний аналіз чинної навчальної шкільної програми, підручників і навчальних посібників з української літератури; теоретичне узагальнення педагогічного досвіду з означуваної проблеми; розробка змісту та системи роботи над збагаченням словникового запасу (літературознавчих понять, категорій, термінів) з теорії літератури; статистична обробка й порівняльна характеристика результатів традиційного та дослідного навчання.

Опрацювання наукових джерел

(Укладання попереднього бібліографічного списку)

У процесі укладання бібліографічного списку студентам-бакалаврам, які працюють над курсовою роботою з методики викладання української літератури в школі, необхідно звертати увагу на різноманітні публікації: монографії, дисертації, автореферати дисертацій періодичні видання (газети, журнали), збірники наукових праць. Варто з'ясувати коло провідних методистів, які найприскіпливіше вивчали питання, пов'язані з обраною

студентом темою курсового дослідження. Також авторів (авторці) такого студентського дослідження слід звернути увагу на дотичні до власної теми й проблематики курсової роботи більш широкі і компетентні за рівнем висвітлення теми й проблематику кандидатських і докторських дисертацій.

Для практичного пошуку допоміжної літератури студентами використовуються каталоги бібліотек (систематичні, предметні, алфавітні), реферативні журнали тощо. Ознайомлення з цією вкрай необхідною літературою варто розпочинати з найновіших публікацій (зворотно-хронологічний підхід), оскільки зміст видань останніх років завжди охоплює матеріали попередніх методичних розробок і містить вагомі списки використаної літератури.

Вивчення наукової літератури варто розпочинати з саме тих науково-педагогічних праць, де проблема відображається в цілому, а вже тоді перейти до скрупульозної обсервації вузких досліджень суто з методики.

Розпочинати ознайомлення з посібниками, монографіями тощо рекомендується саме з титульного аркуша, з'ясувавши, де, ким і коли саме вони були видані. Необхідно уважно переглянути зміст такої науково-методичної книги, який у цілому розкриває структуру видання, смислово-змістовне наповнення розділів. Авторам майбутнього студентського наукового дослідження (курсів роботи з методики викладання української літератури в школі) у жодному разі не варто нехтувати передмовою, в якій апріорі розкрито призначення наукової роботи, завдання, поставлені автором.

Читаючи видання наукових праць, студентам-авторам курсового дослідження треба уважно стежити за ходом авторської думки, вміти відрізнити головні положення від часткових умовиводів, гіпотез, уміло користуватись ілюстративним матеріалом. З'ясувавши ідею та найважливіші аргументи, якими автор її доводить, варто власне для себе виписати всі необхідні цитати, факти, умови, аргументи, якими оперує автор, доводячи основну педагогічну ідею.

Реферування прочитаної літератури

Студент-бакалавр повинен пам'ятати, що працюючи з науковою літературознавчою чи педагогічною монографією або критичною статтею, важливо переконатися у доцільності її використання у власному дослідженні. Зробити це допоможе насамперед вміщена в книзі або в статті коротка анотація чи розлога передмова.

Читання як процес обсервації наукових джерел молодим науковцем (студентом-бакалавром), має обов'язково супроводжуватися конспектуванням найважливішого з прочитаного. Такі лаконічні виписки згодом можна використовувати як цитати для обґрунтування тієї чи іншої думки. Проте не треба забувати, що цитування без посилань на автора вважається плагіатом і порушенням авторських прав, тому авторові дослідження ще у виписках варто вказувати джерело і сторінку.

Завершивши конспектування матеріалу, необхідно перечитати його ще раз, щоб у вас, студенти-бакалаври, склалося цілісне уявлення про предмет вивчення. Усі зібрані матеріали мають бути вами уважно і критично проаналізовані, а не просто у вступі курсової роботи з методики викладання української літератури в школі тільки автоматично перелічені автори та їхні напрацювання і ідеї. Критерії такого вдумливого аналізу прочитаного (за С. Ніколаєвою):

- основна ідея автора публікації, його наукова позиція;
- причина і суть полеміки автора з іншими методистами;
- фундаментальні положення теорії;
- невисвітлені питання;
- перспективні напрями подальших досліджень;
- положення, які у вас особисто викликають сумнів або контраргументи.

Нагромадженню наукових матеріалів у процесі критичного аналізу допомагають: складання картотеки (бібліографічної, реферативної), конспектування (детальний виклад змісту інформації); витяги (скорочення змісту окремих фрагментів); анотування (характеристика публікації з точки

зору її змісту, спрямування, форми тощо); словник термінів; папки з інформацією з окремих питань (аркуші з описом певних публікацій).

Зміст курсової роботи

Оптимальне з точки зору використання часу й зусиль і успішне з точки зору якості виконання курсової роботи з методики викладання української літератури значною мірою залежить від самої техніки письмового викладу студентом-бакалавром результатів власного дослідження. Уже з цієї причини перед безпосереднім написанням роботи автор повинен глибоко продумати план, композицію викладу матеріалу, а також ознайомитися із вимогами щодо змісту та технічного оформлення курсових робіт з методики викладання української літератури. Курсову роботу доцільно спочатку готувати в попередньому (чорновому) варіанті. Вже тільки до остаточного тексту курсової роботи вносяться ті зміни, які запропоновані науковим керівником.

На початку роботи варто ще раз уважно прочитати назву курсової роботи, що містить проблему, яка розкривається. Уже систематизований матеріал викладається відповідно до змісту у вигляді окремих розділів і підрозділів. Кожний розділ висвітлює самостійне питання, а підрозділ – окрему автономну частину цього питання.

Основна частина (*назва першого розділу; назва другого розділу й т.п.*) курсової роботи складається із розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Кожному розділу може передувати передмова з коротким описом обраного напрямку та обґрунтуванням застосованих методів досліджень (3 – 5 речень). Кожен розділ курсової роботи починають із нової сторінки. Ця вимога не поширюється на підрозділи, пункти і підпункти, які не виокремлюються автономними сторінками, а питома входять у розділи. Завершується розділ короткими висновками (0,5 – 1 сторінки). Це дає змогу вивільнити загальні висновки від зайвих подробиць і систематизувати виконані автором курсової ним ще заявлені у «Вступі» до курсової роботи наукові завдання.

Основна частина поділяється на теоретичні та практичні розділи.

Теоретичний розділ (перший розділ) містить аналіз опрацьованої наукової літератури, насамперед методичної і суто педагогічної, а вже потім – літературознавчої, відповідно до завдань дослідження, а також певні авторські висновки з вивченням перспектив подальших дослідних пошуків. Бакалавр (автор курсової роботи) шляхом огляду літератури окреслює основні етапи становлення й висвітлення проблеми, визначає своє власне місце у її розв'язанні, окреслюючи ті ідеї, гіпотези й методичні питання науковців, які залишилися нез'ясованими.

Практичні розділи (може бути навіть лиш один практичний розділ) із вичерпною повнотою викладають результати власних досліджень автора із належним виокремленням всього того нового й новаторського, що саме він як автор особисто студентським науковим дослідженням і вносить у розробку проблеми. Переважно розробляється цілісна система вправ, методів і прийомів роботи або система занять, що забезпечують ефективність вивчення теми; подаються наслідки перевіркої роботи, проведеної бакалавром під час педагогічної практики в експериментальній групі. Для порівняння ефективності результатів перевірку роботу проводять також в іншій групі, яка не працювала за системою магістранта-практиканта (цю групу студентів називають контрольною). Порівняння цифрових даних результатів перевіркої роботи в експериментальній і контрольній групах свідчатиме про ступінь ефективності апробованої магістрантом методики вивчення певної теми.

Тема курсової роботи з методики викладання української літератури в школі має бути розкрита без пропуску логічних ланок, власне, зіянь, упущень, втрати логічних зв'язків у роботі, а тому, починаючи працювати над конкретним розділом, треба відзначити його головну ідею, а також тези кожного підрозділу, які необхідно підтверджувати цитатами художнього твору, фактами, думками різних авторів, результатами анкетування та експерименту, аналізом конкретного практичного досвіду на основі проведених уроків. Варто уникати безсистемного викладу фактів без

достатнього їх осмислення та узагальнення.

Думки, умовиводи й висновки мають бути пов'язані логічно, увесь текст підпорядкований головній ідеї. Один висновок не повинен суперечити іншому, а тільки підкріплювати його, щоб текст не втратив цілісність та єдність. Черговий доказ має впливати з попереднього.

Як уже було зазначено вище, після кожного розділу курсової роботи необхідно подавати короткі *висновки*, на основі яких автором згодом формулюються більш розлогі висновки до всієї роботи в цілому.

Достовірність умовиводів та висновків загалом підтверджується вивченням практичного досвіду роботи конкретних навчальних закладів (шкіл, коледжів, ліцеїв), на базі яких проводиться дослідження. Оперативно та в повному обсязі зібрати практичний матеріал, узагальнити його та систематизувати допомагають насамперед такі методи дослідження: спостереження, експеримент, бесіда, анкетування, інтерв'ю, математичні методи обробки кількісних даних (статистика), метод порівняльного аналізу тощо. Найкращих результатів можна досягти за умови комплексного використання всіх цих методів, проте слід мати на увазі, що залежно від теми дослідження, специфіки предмета та конкретних умов окремі методи можуть набути вагомішого значення, а інші можна не використовувати взагалі.

Систематизуючи факти, треба вміти визначити їх достовірність і типовість, розпізнати найсуттєвіші ознаки, оцінювати важливість для наукової специфіки роботи, аналізу, висновків. Порівняльний аналіз допомагає виділити типове в питаннях, що розглядаються, простежити зміни, що сталися в шкільній чинній програмі з української літератури протягом останніх років, виявити закономірності, проаналізувати причини труднощів у їх функціонуванні, визначити тенденції та перспективи подальшого розвитку.

Отже, широке використання відомих у науці методів нагромадження, вивчення, систематизації фактів та практичного досвіду в цілому дають змогу виконати основне завдання курсового дослідження: поєднати роз'єднані знання у цілісну систему, вивести певні закономірності, визначити

подальші тенденції розвитку теорії та практики методики викладання української літератури.

Завершальний етап у підготовці курсової роботи

Саме на цьому найвагомішому етапі передбачається остаточне удосконалення студентом-бакалавром *вступу та висновків* до курсової роботи, оформлення *списку літератури та додатків, редагування тексту курсової роботи*, його доопрацювання з урахуванням зауважень наукового керівника, *оформлення титульної сторінки, змісту, переліку умовних позначень, символів, скорочень і термінів*.

Вступ доцільно писати лише після того, як вже остаточно написана основна частина курсової роботи. У вступі характеризується *стан досліджуваної проблеми*, обґрунтовується *актуальність теми*, що вивчається, її *практична значущість*; зазначаються напрацювання науковців з даної теми дослідження; визначаються *об'єкт, предмет, мета і завдання* дослідження; розглядаються *методи*, за допомогою яких воно проводилося; розкривається *структура роботи*. Якщо студент-бакалавр вирішив не торкатися деяких аспектів теми, він повинен належно обґрунтувати свій вибір і зазначити про це у вступі до своєї курсової роботи, щоб науково довести доцільність своєї позиції.

Охарактеризувавши стан досліджуваної проблеми (на основі критичного аналізу психолого-педагогічної, літературознавчої та методичної літератури, вивчення шкільної практики її розв'язання), визначають актуальність теми курсової роботи з методики викладання української літератури у школі.

Актуальність дослідження конкретної наукової проблеми зумовлюється соціальним замовленням (що відображено у відповідних чинних навчальних програмах), практичними завданнями певної галузі науки, необхідністю розширення сучасних уявлень про певні процеси чи явища, недостатнім рівнем розробки окремих аспектів наукової проблеми.

Обов'язковою частиною вступу є належний огляд літератури з теми

дослідження, в який включають найбільш цінні, актуальні роботи (10-15 джерел). Огляд має бути систематизований аналізом теоретичної, методичної й практичної новизни, визначенням значущості, переваг та недоліків розглянутих робіт, які доцільно згрупувати таким чином: роботи, що висвітлюють історію розвитку проблеми; теоретичні роботи, які повністю присвячені конкретній темі; роботи, що роз розкривають тему частково.

У чітко проструктурованому огляді не варто наводити повний детальний бібліографічний опис публікацій, що аналізуються, достатньо назвати автора й назву, а поруч у дужках проставити порядковий номер бібліографічного запису цієї роботи в списку літератури. Завершити огляд слід коротким висновком про рівень з'ясування в літературі основних аспектів теми.

Важливим логічним пуантом курсової роботи є **висновки**. Їх мета – упорядкувати підсумки проведеної роботи. Висновки подаються у вигляді окремих лаконічних положень і методичних рекомендацій. У висновках необхідно зазначити не тільки все те позитивне, що вдалося виявити в результаті вивчення теми й практичної роботи на уроках, а й типові недоліки та проблеми практичного застосування в шкільній практиці культурологічних і документальних систем, а також конкретні рекомендації щодо усунення недоліків. Найважливіша вимога до заключної частини – в жодному разі не повторювати, а тимс більше – не копіювати змісту вступу, основної частини роботи і висновків, зроблених у розділах.

Список **опрацьованої літератури** бакалавр, автор курсової роботи з методики викладання української літератури в школі складає на основі робочої картотеки. У ньому він відображає обсяг використаних джерел і ступінь вивченості досліджуваної теми. Список використаної літератури становить зведений перелік тих джерел, які послужили методологічною, спеціальною теоретичною і науково-методичною опорою під час виконання курсової роботи. До списку літератури включаються лише ті праці, які безпосередньо чи опосередковано студентом-бакалавром як автором

дослідження згадувалися або використовувалися конкретно у його науковій курсовій роботі. Цей список літератури якнайкраще свідчить про обсяг опрацьованих автором магістерської роботи наукових джерел, рівень вивчення студентом-бакалавром досліджуваної проблеми та його навички роботи із літературою. На наукові джерела, що подані в бібліографії, повинні бути посилання в тексті курсової роботи. У бібліографії наукові праці подаються в алфавітному порядку. Список використаних джерел має бути оформлений із урахуванням усіх сучасних вимог до бібліографічного опису. Бажано, щоб у списку наукової літератури переважали видання останніх років видання.

Якщо автор курсової роботи подає у своїй курсовій роботі розділ «Додатки», то виникає потреба систематизувати ілюстративний матеріал. За необхідності до додатків доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприймання роботи, наприклад:

- експериментальні матеріали;
- таблиці допоміжних цифрових даних;
- ілюстрації допоміжного характеру;
- методичні розробки;
- тести, алгоритми;
- методичні рекомендації тощо.

«Додатки» оформлюються автором студентського наукового дослідження, яким стає курсова робота з методики викладання української літератури в школі, як продовження цієї ж курсової роботи на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті роботи. Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки і мати заголовок, надрукований напівжирним шрифтом симетрично відносно тексту (посередині) сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і цифра, яка позначає кожен додаток.

Титульна сторінка курсової роботи обов'язково містить назву

міністерства, найменування вищого навчального закладу та кафедри, де виконувалася робота, повну назву теми курсової роботи, прізвище, ім'я та по батькові студента-бакалавра із зазначенням факультету (інституту), на якому він навчається та спеціальності; науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали наукового керівника, місто та рік виконання роботи (взірець оформлення титульного аркуша курсової роботи див. за посиланням <https://kum.pnu.edu.ua/%d0%bc%d0%b0%d0%b3%d1%96%d1%81%d1%82%d1%80%d0%b0%d1%82%d1%83%d1%80%d0%b0/>).

Короткий *Зміст* курсової роботи у вигляді плану подають на самому початку роботи. У ньому зазначаються назви та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів і пунктів, списку використаної літератури тощо. А також номер сторінки, з якої в курсовій роботі розпочинається певний розділ.

У змісті й основному тексті назви розділів друкуються великими літерами симетрично до тексту. Назви підрозділів друкуються з абзацу маленькими літерами. Назві підрозділу передують його номер, який складається з номера розділу та порядкового номера підрозділу. Після кожної цифри має стояти крапка (наприклад, 1.2., 1.3, 2.2.).

Нумерація розділів, підрозділів (параграфів) – арабська (1, 2, ...). Номери розділів можуть вказуватися окремим рядком над відповідним заголовком (РОЗДІЛ 1), після номера крапка не ставиться. Якщо назва розділу пишеться в одному рядку із номером цього розділу, тоді після номера ставиться крапка (РОЗДІЛ 1.).

Такі частини роботи, як вступ, висновки, список використаних джерел не нумеруються взагалі. У кінці назв структурних частин крапки не ставляться.

Якщо у роботі вжито специфічну термінологію, а також використано маловідомі скорочення, символи, позначення і таке інше, то цей *перелік умовних позначень, символів, скорочень і термінів* повинен бути поданий окремим списком, який розміщують перед вступом.

Перелік треба подавати двома колонками, у яких зліва за абеткою

наводять скорочення, справа – їх детальну розшифровку.

Якщо ж спеціальні терміни, скорочення, символи тощо повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифровку наводять у тексті при першому згадуванні.

Правила технічного оформлення курсової роботи

(Загальні вимоги)

Курсову роботу друкують машинописним способом за допомогою комп'ютера на одній стороні аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм) через 1,5 міжрядкових інтервали. Розмір шрифту 14 мм Times New Roman. Абзацний відступ має бути однаковим по всьому тексту в межах 12 – 20 мм.

Текст роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє та нижнє – по 20 мм.

Обсяг роботи повинен становити: 30-40 машинописних сторінок. Усі сторінки мають бути зброшуровані й переплетені або ж прошнуровані та вкладені у папку.

Нумерація

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, малюнків, таблиць тощо подають арабськими цифрами без знака номер (№).

Першою сторінкою роботи є титульна, яка включається до загальної нумерації сторінок курсової роботи. На титульній сторінці жодного номера не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють вгорі сторінки, у правому верхньому куті.

Ілюстрації

Кожна ілюстрація, яка подається безпосередньо у роботі чи додатках до неї, повинна мати точну та коротку назву, що вказується після номера ілюстрації. В окремих випадках ілюстрації доповнюють необхідними поясненнями. Якщо мова йде про картину, необхідно вказати прізвище та ім'я художника, назву картини та рік її написання.

Таблиці

Цифровий матеріал зазвичай має оформлятися у вигляді таблиць.

Кожна таблиця повинна мати свою власну коротку назву, яку розміщують над таблицею і друкують чи записують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають із великої літери.

Заголовки окремих граф у таблицях повинні починатися також із великої літери, підзаголовки – із маленької, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо є самостійними.

Запис цифр у таблицях виконується за такими правилами:

- кожній із граф таблиці класи чисел повинні знаходитися один під іншим;
- частини цілого повинні виражатися десятковими дробами;
- в одній і тій самій графі усі числові величини повинні мати однакову кількість десяткових знаків (на місці відсутніх значущих цифр ставляться нулі, наприклад: «5,38», «4,80»);
- якщо цифрові або інші дані у якому-небудь рядку таблиці не подаються, то в ньому ставлять (-).

Таблицю розміщують відразу ж після першого згадування про неї в тексті курсової.

Посилання

Як уже було сказано вище, під час написання курсової роботи студент-бакалавр має посылатися на наукові джерела, ідеї, висновки, на яких ґрунтується дослідження, або на матеріали чи окремі результати, які наводяться у роботі. Якщо використовують відомості з монографій, оглядових статей тощо з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок того видання, на яке зроблено посил. У тексті роботи посилання потрібно зазначати порядковим номером за переліком у списку опрацьованої літератури. Цей номер, а також – через кому – номер сторінки (-ок), на якій (-их) має знаходитися цитований матеріал, подається у квадратних дужках, наприклад, [14, с.48] або [14, с.48-57]. Якщо якась робота описується в загальному, то у дужках зазначається тільки її порядковий номер, наприклад, « ... у працях... »[1].

Такий спосіб посилання дозволяє значно зекономити обсяг тексту роботи, оскільки не виникає необхідність виноска на сторінках. Але при цьому оформлення посилання на певне видання має відповідати його бібліографічному опису за списком опрацьованої літератури.

Список опрацьованої літератури

До списку включаються вся використана й опрацьована автором курсової роботи література незалежно від того, де вона надрукована: в окремому виданні, збірнику, журналі, газеті тощо, а також без уваги на те, є чи нема у тексті роботи посилання на праці, що були використані автором під час роботи над темою.

Літературу в бібліографічному списку необхідно розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Тут використовується загальна нумерація використаної літератури, а не нумерація за розділами. Відомості про праці, які включені до списку, необхідно подавати згідно з вимогами державного стандарту з обов'язковим наведенням назв (вимоги до оформлення списку літератури див. за посиланням <https://kum.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/45/2018/11/dstu-8302-2015.pdf>).

Додатки

Додатки оформляють як продовження роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку посилань у тексті. Кожен додаток повинен починатися із нової сторінки, обов'язково мати конкретний заголовок, розміщений симетрично до тексту і надрукований чи написаний угорі малими літерами із першої великої букви. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої розміщують слово «Додаток А» і його порядковий номер. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, наприклад: Додаток А, Додаток Б.

Відгук і рецензія на наукову роботу

На курсову роботу науковий керівник подає власний відгук. У заголовку відгуку вказується основна вихідна інформація: зазначається курс навчання студента-бакалавра, назва факультету і навчального закладу,

прізвище, ім'я та по батькові виконавця роботи, назва роботи.

У цьому документі повинні знайти відображення такі елементи: зв'язок теми з актуальними проблемами сьогодення науки, теоретичне та практичне значення розробки теми, композиційна структура наукової роботи, творче використання наукової і методичної літератури з проблеми, якісна і кількісна характеристика зібраного матеріалу, ступінь самостійності автора курсової роботи з методики викладання української літератури в школі у самому виконанні роботи, характеристика висновків й узагальнень, повнота списку використаної літератури і культура цитування, стан грамотності та якість оформлення, позитивні моменти та недоліки роботи.

Керівник оцінює практичне вміння студента-бакалавра логічно мислити, організовувати власну роботу, працювати з науковою літературою, проводити теоретичні й експериментальні дослідження, робити висновки з отриманих результатів. Поряд з зазначенням позитивного в роботі, керівник зазначає і недоліки. Відгук завершується тим, що керівник аргументовано встановлює відповідність роботи всім вимогам, які є обов'язковими для цього рівня наукових досліджень і оцінює роботу за загальноприйнятою системою оцінювання. У кінці відгуку ставиться підпис наукового керівника.

Відгук пише тільки науковий керівник роботи, а рецензію – інший кваліфікований спеціаліст наукової чи навчальної установи. Науковий керівник має подати оцінку актуальності, основні відомості стосовно повноти та завершеності роботи, напрямки впровадження одержаних результатів, оцінює вміння студента-бакалавра креативно мислити, працювати з науковою літературою, відзначає відповідність роботи всім вимогам, що стосуються цього виду робіт.

Рецензент зазначає тему наукової роботи, хто її автор, вказує, у якому закладі освіти вона виконувалася, визначає її актуальність, повноту та ґрунтовність викладу, науковий рівень проведеного дослідження, аргументованість висновків і пропозицій, можливість їх практичного впровадження, подає оцінку стилю викладу і грамотності тексту. Рецензент

також звертає увагу на відповідність отриманих результатів меті та завданням курсової роботи, визначає її позитивні та негативні сторони. Вказуючи на помилки та недоліки, фахівець повинен висловити власну позицію з цих питань.

Курсова роботи оцінюються за загальноприйнятою системою оцінювання. Рецензент підписує рецензію, скріплює печаткою установи, де він працює.

Студент-бакалавр повинен бути ознайомлений із змістом рецензії не пізніше, як за день до захисту ним особисто власної курсової роботи. Внесення змін до тексту після одержання рецензії не допускається .

Після ознайомлення з курсовою роботою, відгуком наукового керівника і рецензією декан факультету приймає рішення про допуск студента-бакалавра до захисту наукової роботи і передає роботу до кваліфікаційної комісії.

Захист курсової роботи з методики викладання української мови у вищому навчальному закладі

Курсові роботи, які згідно висновку наукового керівника заслуговують позитивної оцінки, рекомендуються до захисту. Захист курсової роботи відбувається у встановлений кафедрою термін у присутності комісії (провідних викладачів кафедри) і студентів-бакалаврів, які також написали подібні курсові наукові дослідження.

Під час захисту студент-бакалавр (автор наукового дослідження) повинен назвати тему та мету дослідження, обґрунтувати її актуальність, повідомити структуру роботи та стисло викласти її зміст. Особливу увагу необхідно звернути на практичну частину роботи, власне, суто на результати виконання дослідного завдання та авторські методичні розробки. Виступ завершається формулюванням висновків, рекомендацій.

Готуючи свій виступ, автору курсової роботи варто звернути увагу на таке:

- дотримання регламенту під час виступу (10 хвилин);

- стислий виклад положень і думок;
- логічний перехід від однієї частини до іншої;
- літературне мовлення, виразність, стилістична вправність;
- використання необхідної наочності, технічних засобів навчання.

У процесі захисту виступаючий має відповідати на запитання та зауваження присутніх.

За результатами захисту курсової роботи виставляється оцінка, яка заноситься до екзаменаційної відомості та залікової книжки.

Об'єктом оцінювання є структурні компоненти науково-дослідної діяльності, зокрема:

- **змістовий компонент**: знання про об'єкт дослідження (уявлення, поняття, явище, засоби його перетворення, вимоги до результату; складники та послідовність виконання завдання як одиниці навчальної діяльності тощо);

- **операційно-організаційний компонент** – дії способи дій, діяльність: предметні (відповідно до програми); розумові (аналізувати, порівнювати, абстрагувати, класифікувати, узагальнювати тощо); загальнонавчальні (планувати, організовувати, контролювати процес і результати виконання завдання, діяльності в цілому; вміння користуватися різними джерелами інформації). Підлягають аналізу й такі характеристики, як правильність і самостійність виконання в умовах новизни (за зразком, аналогічні, відносно нові); отримання допомоги: практичної (спільне виконання, надання зразка, добір методичної літератури тощо); вербальної (повторний інструктаж, пояснення, підказка, неодноразові вказівки, зауваження тощо); загальної (стимулювання, підтримка, схвалення, активізація уваги); усвідомленість способу виконання – розуміння і словесне оформлення: відтворення (переказ, бездумне списування), пояснення, застосування в умовах новизни;

- **емоційно-мотиваційний компонент** – ставлення студента-бакалавра до навчання в цілому. Аналізуються такі характеристики: характер і сила (байдуже, недостатньо виразне й позитивне, зацікавлене, виразне й

позитивне); дієвість (від споглядального (пасивного) до дієвого); сталість (від епізодичного до сталого).

Критерії оцінювання курсових робіт

Оцінка **«відмінно»** виставляється у разі: відповідності змісту роботи темі дослідження; правильного оформлення наукового апарату дослідження; глибокого аналізу наукової літератури та авторських висновків; якісно підготовлених практичних розробок; успішного виконання завдань дослідження; дотримання всіх вимог щодо технічного й естетичного оформлення роботи та орфографічного стандарту; вдалої презентації роботи під час захисту.

Оцінка **«добре»** виставляється при наявності незначних недоліків у виконанні теоретичних і практичних завдань роботи та її оформленні.

Оцінка **«задовільно»** виставляється при наявності суттєвих недоліків у виконанні практичної і теоретичної частин роботи та в її оформленні, компілятивності змісту цього наукового дослідження студентом.